

УДК 336.71

*Н. П. Баріда,**к. е. н., докторант, доцент кафедри банківської справи,**ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана», м. Київ***ГРОШОВА ПРОПОЗИЦІЯ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК***N. Barida,**PhD in Economic Sciences, Associate Professor,**PhD of Department of banking, Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman, Kiev***CASH OFFER AND ITS IMPACT ON SOCIAL AND ECONOMIC DEVELOPMENT**

У статті досліджено механізм впливу грошової пропозиції на макроекономічні показники, що визначають соціально-економічний розвиток країни. Визначено сутність грошової пропозиції та основні чинники, що на неї впливають. Обґрунтовано механізм грошово-кредитної мультиплікації та його вплив на реальний сектор економіки країни.

The article studies the mechanism of the effect of money supply on macroeconomic indicators that determine the socio-economic development. The essence of money supply and the main factors that affect it. The mechanism of the monetary multiplier and its impact on the real economy.

Ключові слова: *грошова пропозиція, грошова база, грошово-кредитна мультиплікація, механізм грошово-кредитного регулювання, соціально-економічний розвиток.*

Key words: *money supply, monetary base, monetary animation, mechanism of monetary, economic and social development.*

Постановка проблеми. Успіх соціально-економічних трансформацій в значній мірі залежать від того наскільки спроможні грошово-кредитні механізми країни забезпечувати вирішення нових задач посткризового суспільства та управління новими ризиками. Чи здатні грошово-кредитні механізми та інструменти відіграти роль «пускового-механізму» розвитку в нинішній глобальній економіці. Розвиток економіки та її стійкість до ризиків в значній мірі залежить від того, наскільки ефективно і безперерійно функціонує механізм регулювання грошової пропозиції, в якій мірі реальний попит на товари та послуги забезпечується адекватним розширенням грошової маси і які механізми, можуть протистояти швидкому розвитку криз, характерних сучасному етапу глобалізації.

Аналіз основних досліджень. В економічній літературі не існує єдиного трактування сутності пропозиції грошей. У одних джерелах пропозицію грошей розглядають як сукупність загальноприйнятих грошових засобів в економіці [4]. Пропозицію грошей також трактують як процес створення банківською системою додаткових платіжних засобів, що надходять у канали готівкового та безготівкового грошового обігу [2, с.180]. Найчастіше під пропозицією грошей розуміють кількість грошей, що знаходиться у розпорядженні економічних суб'єктів, яку вони можуть спрямувати в оборот за сприятливих умов [6, с. 112], [1, с.132], [3, с.80].

Завдання дослідження. Основним завданням дослідження є визначення основних елементів передавального механізму впливу зміни грошової пропозиції на показники соціально-економічного розвитку країни.

Виклад основного матеріалу. Пропозицію грошей можна також розглядати і як процес насичення грошового обороту масою грошей. При цьому існує тісний зв'язок між грошовою пропозицією та реальними соціально-економічними процесами. Як відомо, за умов, коли в обігу більше грошей, ніж потребує процес відтворення, це приводить до їх знецінення, а надмірне скорочення грошової маси викликає платіжну кризу.

Отже, умови підтримання стабільності грошової сфери економіки та її реального сектору залежать від відповідності реальної потреби в грошових коштах для здійснення господарської діяльності та обсягу їх фактичного надходження в обіг. Тому для економіки будь-якої держави підтримання обсягу грошової маси на оптимальному рівні має дуже важливе значення, що досягається через регулювання пропозиції грошей.

На макроекономічному рівні пропозиція грошей формується наступним чином. Вважається, що всі економічні суб'єкти одночасно не можуть запропонувати на ринку грошей більше від наявного у них запасу грошей. Тобто фактична маса грошей в обороті є природною межею пропозиції грошей. І жодні стимулюючі фактори не можуть збільшити пропозицію грошей понад цю межу [6, с.113]. При виникненні потреби збільшити пропозицію понад цю межу, що можливо при зростанні сукупного попиту на гроші, це можна зробити тільки додатковою емісією грошей в оборот. Тому будь-яка емісія грошей розглядається як зростання пропозиції грошей на грошовому ринку, а вилучення грошей з обороту – як її скорочення. При цьому слід враховувати, що сам попит на гроші змінюється під впливом об'єктивних чинників, що формуються всередині реального сектора економіки, тому пропозиція грошей повинна формуватись відповідно до зміни попиту на гроші. Як відомо, попит на гроші являє собою бажання суб'єктів економіки зберігати частину свого портфеля активів у ліквідній формі.

Крім попиту на гроші, який визначає загальні межі пропозиції грошей, остання формується також під впливом багатьох інших чинників: рівня грошових доходів і заощаджень; дефіциту державного бюджету; обсягу реальних кредитних ресурсів; обсягу коштів на резервних рахунках в центральному банку; сукупності деяких інституційних чинників, а саме структури банківської системи, співвідношення готівкового та безготівкового обороту, ступеня автоматизації банківської справи тощо; певної сукупності зовнішніх чинників, до яких включаються питома вага імпорту у валовому внутрішньому продукті та інші чинники, дія яких

пов'язана із диспропорціями в економічному розвитку.

Грошова пропозиція формується за двома напрямками: через грошову базу та грошово-кредитний мультиплікатор. Грошова база є сумою готівки в обігу поза банками та банківських резервів, як обов'язкових, так і вільних. Пропозиція грошей у сучасних економіках має емісійно-кредитний характер. І центральний банк є основним емісійним центром, який здійснює первинну грошову емісію з метою забезпечення економіки платіжними засобами. Тому грошова база знаходиться під повним контролем центрального банку, що дає йому змогу через зміну складових грошової бази змінювати її обсяг та впливати на процес формування грошової пропозиції. При цьому основними інструментами впливу центрального банку на грошову базу є: валютні інтервенції, операції на відкритому ринку, рефінансування банків. Валютні інтервенції здійснюються центральним банком шляхом продажу або купівлі іноземної валюти за національну. За умови купівлі центральним банком іноземної валюти, обсяг грошової бази збільшується, і навпаки, задля зменшення грошової бази центральний банк продає іноземну валюту, тим самим вилучаючи національну валюту з обігу. Іншим інструментом монетарної політики є рефінансування. Під рефінансуванням розуміють забезпечення центральним банком комерційних банків грошовими ресурсами на кредитній основі. При цьому ініціаторами рефінансування виступають комерційні банки. На макрорівні рефінансування є інструментом безготівкової емісії центрального банку, а на мікрорівні рефінансування розглядається як інструмент регулювання ліквідності окремих банків. Комерційні банки розглядають рефінансування в центральному банку як останній спосіб регулювання їхньої ліквідності, при якому центральний банк виступає для них у ролі кредитора останньої інстанції. Слід також відмітити, що даний інструмент використовується центральним банком в основному у випадку настання кризової ситуації в країні. Тоді центральний банк надає грошові кошти на кредитній основі тим банкам, котрі потребують їх найбільше. Операції центрального банку на відкритому ринку полягають у зміні центральним банком обсягів купівлі або продажу цінних паперів на відкритому ринку. Застосування даного інструменту безпосередньо впливає на розмір резервів комерційних банків, і тим самим - на грошову базу. Центральний банк продає цінні папери із свого портфеля, коли йому потрібно зменшити масу грошей в обороті, стримати зростання платоспроможного попиту, і в кінцевому підсумку, знизити темпи інфляції. При купівлі цінних паперів у свій портфель, центральний банк ставить за мету зростання грошової пропозиції, зниження вартості грошей та стримування господарської активності суб'єктів економіки. Отже, через використання вищезгаданих інструментів, центральний банк має змогу впливати на грошову базу та процес формування грошової пропозиції і на відповідні процеси в економіці.

Другим напрямком формування грошової пропозиції є грошово-кредитний мультиплікатор, який є процесом збільшення (скорочення) банківських депозитів і резервів в наслідок розрахунково-кредитного обслуговування банками клієнтів за рахунок додаткових вільних резервів, що надійшли до банку ззовні. Фактично, грошово-кредитний мультиплікатор визначає спроможність банківської системи збільшувати пропозицію грошей внаслідок використання центральним банком монетарних інструментів. При цьому на формування грошово-кредитного мультиплікатора впливає як центральний банк, так і комерційні банки. Важливий вплив чинять і такі економічні суб'єкти як вкладники та позичальники. Як відомо, грошовий мультиплікатор можна визначити за формулою (1):

$$m = \frac{M}{MB} = \frac{C+D}{C+R} \quad (1)$$

де m – грошовий мультиплікатор, M – грошова маса $M3$, MB – грошова база, C – готівка, D – депозити, R – резерви банків (обов'язкові та вільні) [7, с.173].

Формулу грошового мультиплікатора можна записати дещо по-іншому, попередньо розділивши чисельник і знаменник правої частини попереднього рівняння на D (депозити). Тоді формула набуде вигляду (2):

$$m = \frac{\frac{C}{D} + 1}{\frac{C}{D} + \frac{R_r}{D} + \frac{R_f}{D}} \quad (2)$$

де C/D - коефіцієнт депонування (відношення готівки до депозитів), R_r/D - відношення обов'язкових резервів банків до депозитів, R_f/D - відношення вільних резервів банків до депозитів [5, с.406].

На основі даної формули можна прослідкувати напрями впливу різних суб'єктів економіки на процес грошово-кредитної мультиплікації. Що стосується впливу центрального банку, то він здійснюється через використання таких інструментів грошово-кредитної політики як нормативу обов'язкового резервування, проведення операцій з цінними паперами на відкритому ринку, валютні інтервенції, облікову політику. Найбільш потужним монетарним інструментом, який є у розпорядженні центрального банку, є норматив обов'язкових резервних вимог. Даний інструмент прямо впливає на показник R_r/D . При цьому за умови зростання норми обов'язкового резервування, відбувається зростання R_r/D , відповідно – грошово-кредитний мультиплікатор зменшуватиметься. Інші ж інструменти грошово-кредитної політики впливають на обсяг вільних резервів комерційних банків, і таким чином – на показник R_f/D , зростання якого також гальмує процес грошово-кредитної мультиплікації.

Вплив комерційних банків реалізується через залучення депозитів та використання своїх вільних резервів. Якщо банки активно залучають кошти клієнтів на депозитні рахунки, чим, відповідно, зменшують обсяг готівки в обігу (показник C/D зменшується), а також проводять політику щодо спрямування вільних резервів у активні операції, можна говорити про зростання грошово-кредитного мультиплікатора, адже показник R_f/D при цьому зростає.

Вплив небанківських інститутів, таких як домогосподарства, фірми, громадської організації, на грошово-кредитний мультиплікатор є також дуже значним. Він реалізується через вплив на співвідношення між готівковими та депозитними грошима, тобто на коефіцієнт депонування - C/D . Адже, чим вищою є частка депозитних, тобто безготівкових грошей, тим вищим буде грошово-кредитний мультиплікатор. При цьому на співвідношення між готівкою та безготівковими грошима впливає ряд факторів, а саме рівень доходів населення, рівень довіри до банківських установ, очікувана норма доходу за коштами, розміщеними на депозитних рахунках у банках, рівень інфляції, наявність тіньового сектору економіки та його масштаби.

Отже, пропозиція безготівкових грошей, на основі яких формуються резерви, залежить не тільки від здатності банківської системи до кредитної експансії, яка регулюється центральним банком, але й від розмірів доходів економічних суб'єктів, від бажання зберігати ці доходи у вигляді депозитів, а також і від попиту на кредитні ресурси, який, в свою чергу, є функцією відсотку та інших чинників функціонування економіки. Тобто пропозиція безготівкових грошей значною мірою формується під впливом попиту на гроші. Як бачимо, тривалість дії грошового мультиплікатора буде тим довшою, чим більшою буде частка безготівкових грошей у структурі грошової маси. І зниження готівки в обігу та зниження резервування депозитів посилюватимуть мультиплікативний ефект.

Розглядаючи грошову пропозицію слід зазначити, що вона має тісний зв'язок із товарним ринком, що, в свою чергу, свідчить про те, що вона може впливати на соціально-економічний розвиток країни. І цей вплив проявляється у можливості впливати на сукупний попит та економічне зростання. Адже, якщо грошова пропозиція зростає, це веде до збільшення платоспроможного попиту, який у короткостроковому періоді чинить стимулюючий вплив на сукупну пропозицію та веде до зростання ВВП. У свою чергу, інтенсивність цього впливу залежить від структури грошової пропозиції. Якщо збільшення грошової пропозиції припадає на готівковий сектор, це призводить в разі зростання попиту на товари, і стимулюючий ефект буде мінімальним. А більший стимулюючий вплив зростання грошової пропозиції матиме в тому випадку, коли довшою буде дія грошового мультиплікатора, а тривалість її залежить від рівня обов'язкового резервування.

Висновки. Отже, через зміну грошової пропозиції можна активно впливати на економічні процеси, зокрема на результати діяльності економічних агентів. Збільшуючи чи зменшуючи масу грошей в обороті, центральні банки забезпечують зміну платоспроможного попиту, цін, процентних ставок тощо. Завдяки цьому забезпечується вплив на такі вирішальні економічні процеси, як інвестиції, зростання виробництва, зайнятість, розвиток експорту й імпорту та їх збалансування.

З огляду на проведені теоретичні дослідження, на наш погляд, для того щоб уникнути системної фінансової кризи в Україні, падіння ВВП необхідно НБУ через механізм рефінансування активно розширити кредитування економіки. Причому, кредитну політику слід проводити так, щоб не спровокувати різкої інфляції та девальвації. А тому - настав час активного запровадження механізму інфляційного таргетування та переходу до регульовано-плаваючого валютного курсу в межах встановленого коридору. Фіксація валютного курсу гривні себе не виправдала - така політика в підсумку гальмує розвиток виробництва і веде до посилення глобального дисбалансу економіки України.

Література:

1. Демківський А. В. Гроші та кредит : Навчальний посібник. - Київ : Дакор Вира-Р, 2003. - 528 с.
2. Івасів Б.І. Гроші та кредит: Підручник. – Вид.2-ге, змін. й доп. – Тернопіль: Карт-бланш, 2005. – 528 с.
3. Коваленко Д.І. Гроші та кредит: теорія і практика: Навч. Посібник. – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 344 с.
4. Комарницький І.Ф. Економічна теорія: Чернівці, 2006. - 334 с. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://publib.if.ua/part/3090>
5. Мишкин С.Ф. Экономическая теория денег, банковского дела и финансовых рынков: [пер. с англ.].- 7-е изд. - М. : Вильямс, 2006. – 875 с.
6. Савлук М. І. Гроші та кредит: Підручник. — К.: КНЕУ, 2006.- 602 с.

Стаття надійшла до редакції 18.05.2013 р.

ТОВ "ДКС Центр"